

Elmélet és gyakorlat kölcönösen ösztönző viszonya

A Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának legfrissebb tanulmánykötete a tavalyi év végén jelent meg. Szerkesztői Kozma Tamás és Perjés István. Korábbi és jelenlegi kutatói tevékenységük témaköréhez is igazítható a 24, tudományos kutatásokon alapuló tanulmány, amelyek tematikai, módszertani sokszínűsége jól érzékelteti a neveléstudományok interdiszciplináris jellegét, a nevelés, oktatás, tanítástanulás hétköznapi folyamatainak mély társadalmi beágyazottságát. A legfontosabb problémaköröket jól érzékeltetik a fejezetcímek: *Nevelés és iskola; Tanítás és tanulás; Nyelvpedagógia; Szakképzés és felnőttoktatás; Neveléstörténet; Nevelésszociológia, oktatáspolitiká*. A *Hatékony tudomány, pedagógiai kultúra, sikeres iskola* című VIII. Országos Neveléstudományi Konferencián elhangzott prezentációkból készített írásokat – a fent említett hat alfejezetben – összefoglaló kötet tanulmányai azt hivatottak bizonyítani, hogy elmélet és gyakorlat, a neveléstudományok területén folytatott kutatások eredményeinek pedagógiai gyakorlatba való átültetése, illetve az iskolában folyó nevelési, oktatási tevékenységből származó tapasztalatok rekurzív viszonya valóban érvényesül. Vagyis eredményeik kölcsönösen újabb folyamatok kiindulópontjául szolgálnak egymás területén. A megfelelő együttműködés zálogaként a neveléstudományok különféle ágazatainak kutatói és az oktatási folyamatban részt vevők egymásra hangoltságának megvalósulása esetén a kutatómunka hatékonyabbá, az iskolai munka pedig sikeresebbé válhat. Arra, hogy *hol, kikkel, miért és hogyan* működnek az oktatásban szervező, irányító, megvalósító, szolgáltató, fogyasztó vagy egyéb státuszban megjelenő társadalmi szereplők, illetve miért fontos, hogy sikeres legyen az iskola, miért nem elegendő csupán az, hogy a korlátlan állampol-

Új kutatások a neveléstudományokban 2008.
Hatékony tudomány,
pedagógiai kultúra,
sikeres iskola

Szerk.: Kozma Tamás,
Perjés István. Kiadja
az MTA Pedagógiai
Bizottsága

Aula Kiadó,
Budapest, 2009

gári hozzáférés igényeit lehetőség szerint kielégítse – függetlenül a társadalmi, térbeli egyenlőtlenségi rendszerektől –, hazánk aktuális társadalmi, demográfiai, gazdasági változásai közepette sokféle válasz adható.

A kötet első és egyetlen angol nyelvű tanulmánya 26 év távlatából átfogóan vizsgálja a kanadai, az amerikai, az afrikai iskolarendszerek átalakítását, fejlesztési trendjeit. A szerző¹ az iskola „rendszer-” jellegének modellálása kapcsán megállapítja, hogy minden aktor helye és szerepe meghatározó az iskolai munka társadalmi hasznosíthatóságának sikerét tekintve.

A tanulmány jól érzékelteti, hogy a kötet szerkesztőinek előszavában megfogalmazott célkitűzés a hazai kutatói, oktatói együttgondolkodáson alapuló pedagógiai kultúrafejlesztés fontosságáról a 21. század fejlett és fejlődő társadalmainak nemzetközi színterén is kulcskérdés.

A nevelési, oktatási folyamatban részt vevő szereplők társadalmi sokszínűsége, egyedisége, individualitása, a neveléstudomány interdiszciplináris jellege is igen széles spektrumúvá varázsolja a kötetben megelevenedő legújabb kutatások témáit. A nevelés, a tanítás-tanulás folyamataiban részt vevők érzelmeinek pedagógiai folyamatokra gyakorolt latens hatásait vizsgáló tanulmányok főként az érzelmek információhordozó erejét vizsgálják. A kutatók felhívják a figyelmet az érzelmeknek a pedagógiai folyamatok (értékelés, óraszervezés) hatékonyságát növelő hatásaira. Az elmúlt évtizedben egyre inkább elterjedt feketepedagógia tárgyköréhez tartozó kutatásokkal szemben a pozitív iskolai élmények tudományos vizsgálata során a tudatos és rejtett tantervek pozitív hatásaira irányítják a figyelmet abból a célból, hogy ezek tudatosításával sikeresebbé, hatékonyabbá válhasson az iskolai munka. Újszerű a negatív és a pozitív élmények forrásainak, a tanár személyéhez, munkavégzéséhez kötődő azonosságok és különbségek feltárásának kutatói értelmezése, még akkor is, ha esetleg az olvasóban felmerülne a kérdés, hogy feltétlenül szükséges-e a tanári spontaneitást, flexibilitást adott esetekben veszélyeztető túlzott önszervezésre, tudatos-ságra törekvés, a pozitív hatású rejtett tartalmak minél teljesebb körű feltárása révén.

A történet- és társadalomtudományi vonatkozású (pszichológiai, szociálpszichológiai, nevelésszociológiai, neveléstörténeti, oktatáspolitikai) tárgykörökhöz sorolható, tudományos igényességgel elkészített problémafeltáró és elemző tanulmányok eredményei alapján kirajzolódik egyfajta módszertani pluralizmus, amelynek jótékony hatása révén többféle megközelítésből is arra következtethetünk, hogy a pedagógusok érzelmei és műveltséget közvetítő stílusa (s hogy mennyire lehet sikeres egy iskolát alapító, szervező, fejlesztő, igazgató szakember függetlenül a kortól, amelyben él) nagymértékben függ attól a társadalmi, kulturális közegtől, amelyben az iskolai interakciók zajlanak. Kézzelfoghatóvá válnak az elmélet és a gyakorlat, a kutatás és a pedagógiai munkavégzés találkozási pontjai. Többek között akkor, amikor a kötetben a nevelési, oktatási intézmények szervezetszociológiai megközelítése kapcsán konkrét szervezői, vezetői viszonyulásokra vonatkozó ajánlásaik megfogalmazásával a szerzők több, hétköznapi gyakorlatban is alkalmazható eszközzel vértetik

1 Barrie Bennett PhD, University of Oregon, Toronto. Associate Professor (egyetemi docens).

fel az olvasót, ezáltal megvalósítható a kulturált, bizalomalapú intézményi struktúra, mely hatékonyabb, előremutató szakmai munkavégzést, igazgatást alapozhat meg. A gazdasági szféra és az oktatási intézmények közötti kapcsolatrendszer, a felnőttképzést folytató intézmények és a képzésben részt vevő tanulói csoportok elvárásrendszerét vizsgáló, csaknem egy évtizedes képzési, együttműködési gyakorlatot, stratégiákat, illetve ezek hiányát feltáró kutatás eredményei fejlődési, fejlesztési utat mutatnak, bár konkrét megoldásmódok vázolására szerzőik nem vállalkoznak. Szervezeti, igazgatási szintekről és a „felnőttek képzési világának” magasságából a közoktatási lépcső alsó fokán „lépkedő” óvodások lélektanára is hangsúlyt helyez a kötet, az intézményi szocializáció folyamatosságának és annak sugallásával, hogy az iskolai életbe való sikeres integráció elképzelhetetlen a korai szociális, társas viselkedési zavarok hatékony kezelése nélkül.

A pedagógiai folyamatokkal, oktatói tevékenységekkel, egy-egy műveltségterülettel, tantárggyal kapcsolatos, empirián alapuló tanulmányok szövegezése, megfogalmazása gördülőkevények, tudományos igényességgel jellemezhetőek, mégis közérthetőek, ezáltal a határtudományokhoz tartozó kutatóknak, doktori hallgatóknak, neveléstudományokkal kapcsolatos mesterképzésekben részt vevőknek éppúgy nyújthatnak hasznos információkat, mint a közoktatási rendszer bármely szintjén hivatást gyakorló pedagógusoknak, intézményvezetőknek. Az infokommunikációs társadalom oktatóinak korszerű ismereteket nyújt a számítógépalapú értékelési-tesztelési rendszerek, módszerek alkalmazásáról szóló tanulmány, amely ráirányítja a figyelmet e módszerek továbbfejlesztésének szükségességére, hiszen a nem megfelelően kidolgozott és alkalmazott számítógépes értékelő, tesztelő rendszerek a tanulói teljesítménymérés során eltéréseket mutathatnak papíralapú elődjeik eredményeihez képest. A matematikai feladatmegoldás, szövegértés, nyelvtanítás-nyelvtudás témakörei mentén szerveződő írásokban előtérbe kerülő, a kor kihívásaihoz és aktuális oktatási irányzatához igazodó, egyéni képességeket fejlesztő konkrét programok célkitűzéseinek sorához jól illeszkedik a tantervek történeti fejlődésmentét, műfaji sajátosságait és a különféle tantervi típusokat, paradigmákat meghatározó tanulmány, amely a nevelési, oktatási munka alapdokumentumának vizsgálatából indul ki, és kapaszkodókat nyújt a sikeresebb mikro-, mezo- és makroszintű megismerő, fejlesztő tevékenységek megvalósításához.

Multikulturális társadalmunkban az iskola világában, így ebben a könyvben is számos ponton előtérbe kerülnek a valamilyen „mássággal” élők, legyenek azok kisebbségi léthez kötődő, nyelvhasználatban, etnikai, kulturális identitás felvállalásában, térségi, területi elhelyezkedés tekintetében marginalizált különbözőségek, amelyek akár együttesen is formálhatják, kijelölhetik a diákok iskolai életútját (második generációs vietnami gyermekek akkulturalizációja; roma gyermekek iskolai integrációjának kérdései); de mindez intézményi szinten (kistelepülési iskolák, közép-európai kisebbségi egyetemek helyzetének, felekezeti és nem felekezeti iskoláknak összehasonlító vizsgálataiban) is megragadható. A nevelésszociológia, oktatáspolitikai alfejezetében a kistelepülési, falusi iskolák szerepét, túlélési stratégiáit vizsgáló tanulmányok egy látszatra egyszerű, ám sok kisgyermekes családban felmerülő kérdés – Ingázzon az iskoláskorú kisgyermek, vagy sem? – kiindulva értekeznek. A szerzők széles körű nemzetközi és hazai, történeti visszatekintéssel is dústított írásaikban jól érzékeltetik,

hogyan a kérdés jóval összetettebb társadalmi, helyi társadalmi, kulturális, gazdasági, oktatáspolitikai problémakör „szőttesében” rajzolódik ki, mintsem hogy csupán a közlekedési nehézségek, földrajzi távolságok oldaláról vizsgálhassuk. Az agglomerációs övezetek aprófalvaiban, a szuburbanizációs körzetek iskoláiban vajon hátrány éri-e a gyermekeket, és ha igen, ezek a hátrányok azonos természetűek, mélységűek-e? A kötet egyik gyöngyszeme a helyi társadalom iskolájának előnyeit, hátrányait is szisztematikusan feltáró tanulmány.²

A közép-európai térség kisebbségi felsőoktatási intézményeit célzó, kvantitatív és kvalitatív módszerekkel végzett kutatások publikációi a figyelem középpontjába helyezik az intézmény földrajzi elhelyezkedésével is szoros összefüggésben lévő iskolaszervezeti sajátosságokat, amelyek mentén kirajzolódnak a működési mechanizmusokat meghatározó, a bolognai folyamathoz való viszonyulás fényében értelmezhető stratégiák („igazodás, szegregálódás, hálózatosság”).

Az intézményeket étellel és tartalommal is megtöltő hallgatóság körében folytatott vizsgálatokról szóló tanulmányok szemléletesen, élményszerűen közvetítik, hogy – legyen az iskola a határok egyik vagy másik oldalán, tartozzon a diák/hallgató etnikai, vallási, felekezeti szempontból a többségi vagy a kisebbségi társadalomhoz – az identitásformálásban, a közösségépítésben, így életútjának alakításában is a reciprocitáson alapuló személyes kapcsolatok tudatos ápolására van szükség. Akár a társadalmi, kapcsolati tőkében, akár az azonos nemzeti közösséghez tartozó társak támogató attitűdjeinek hatásaiban rejlő jelentős reintegrációs, reszocializációs lehetőségek kiaknázását hangsúlyozó szerzők⁴ írásait vesszük alapul, az alma mater szellemének latens sorsformáló hatását nem vitathatjuk.

A 363 oldal terjedelmű, a közölt tanulmányok angol nyelvű absztraktjait is tartalmazó kötet tudományos jelentősége – a fent ismertetett hazai és nemzetközi szintű iskolarendszereink átívelő neveléstudományi kérdések aktualitásának, a kutatási témákhoz választott korszerű és releváns módszertani eszközök mintaszerű alkalmazásának ismeretében – egyértelműen kimondható.

Homoki Andrea

2 Forray R. Katalin: *Falusi kisiskola a lokális társadalomban*. 245–255.

3 Kozma Tamás: *Kisebbségi intézmények a bolognai folyamatban*. 278–294.

4 Pusztai Gabriella, Takács Tamara, Szolár Éva